משפטים

א. תנן[1]: ארבעה שומרים הן[2] שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל ונושא שכר והשוכר נשבעים על הבורה ועל השבוי ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה.

ובגמ'[3]: מאן תנא ארבעה שומרים אמר רב נחמן . . רבי מאיר היא. א"ל רבא לרב נחמן מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין (על כרחך ארבעה מיני שומרין אשכחן. רש"י[4]) א"ל הכי קאמינא לך מאן תנא שוכר כנושא שכר רבי מאיר היא (דס"ל שהשוכר משלם כשומר שכר) . . אי הכי[5] ארבעה שלשה נינהו אמר רב נחמן בר יצחק ד' שומרין ודיניהם שלשה[6].

וצריך ביאור:

מפשטות לשונו של רב נחמן "הכי קאמינא לך כו'" משמע, שבדבריו "מאן תנא שוכר כנושא שכר רבי מאיר היא" לא חזר ממה שאמר לפנ"ז "מאן[7] תנא ארבעה שומרים כו'", אלא שבזה ביאר דבריו הראשונים — "הכי קאמינא לך": כלומר, השאלה "מאן תנא שוכר כנושא שכר" (אינה שאלה אחרת וחדשה, אלא) היא ביאור והסברת השאלה הראשונה "מאן תנא ארבעה שומרים" (המתיישבת כדלעיל מיני' בתירוצו "רבי מאיר היא").

ולכאורה בשתי שאלות אלו — מזה ש"שוכר כנושא שכר" (דהיינו שאין לשוכר דין בפ"ע) יוצא שהם שלשה שומרים, דלא כ"תנא ארבעה שומרים"[8] (וכמשך הגמ' תיכף לאח"ז "אי הכי ארבעה שלשה נינהו"[9]).

ב. ויש לומר בזה:

ברש"י[10] מבואר טעם פלוגתת ר"מ ור"י אם השוכר דינו כשומר חנם או כשומר שכר:

המ"ד דס"ל שדינו כשומר חנם הוא

---

1) ב"מ צג, א. שבועות מט, א.

2) וברמב"ם ריש הל' שכירות: ארבעה שומרים נאמרו בתורה (פרשתנו כב, ו ואילך — וגם שוכר נאמר בתורה (פרשתנו שם, יד) אלא שלא פירש מה דינו (רש"י שם)).

3) ב"מ שם. שבועות שם, ב.

4) ב"מ שם. ובשבועות שם (ד"ה רבי מאיר היא): על כרחינו ארבעה הם זה בחנם וזה בשכר זה שואל וזה שוכר.

5) בשבועות שם במקום "אי הכי" — "הני". וברש"י שם "ול"ג אי הכי ובין לר' מאיר ובין לר' יהודה פרכינן להו". אבל בב"מ סתם רש"י ולא הגי'. וראה תוד"ה אי הכי ב"מ שם. תורת חיים שבועות שם. מפרשים לב"מ שם. וראה לקמן הערה 20.

6) וכן הוא ברמב"ם ריש הל' שכירות (ושם ה"ב). שם רפ"ב.

7) דמהמשך הלשון "הכי קאמינא כו'" מוכח דרב נחמן הוא דאמר "מאן תנא ארבעה שומרים" והוא השיב (עין יהוסף ב"מ שם).

8) בכוס הישועות ב"מ שם מפרש "והא דקאמר מאן תנא ד' שומרים רצה לומר מאן תנא מתני' דד' שומרין". אבל צע"ק אמרו "מאן תנא ד' שומרין", דמשמע ששאלתו היא על מנין ארבעה (וכפי שהבין רבא). ובפרט שאם כוונתו מאן תנא דמתני' הול"ל בקיצור וכבכ"מ "מתני' מני" וכיו"ב.

9) וגם צע"ק הלשון, דלאחרי שמקשה בתחילה "מי איכא דלית לי' ארבעה שומרין", וכפרש"י "על כרחך ארבעה מיני שומרין אשכחן", מהו שמסיים "שלשה נינהו" (מצד זה שבדין יש רק שלשה)?

10) ב"מ פ, ב ד"ה רבי יהודה וד"ה רבי מאיר.

מפני „דקא יהיב אגר מלאכתו ואינו נוטל שכר על שמירתו". כלומר, אע"פ שהשוכר יש לו הנאה מהחפץ (בזה ש־משתמש בו), מ"מ לא נעשה ע"ז־שומר שכר, לפי שהנאה זו לא באה בתור שכר על שמירתו, שהרי „יהיב אגר מלאכתו", ומכיון ש„אינו נוטל שכר על שמירתו" הרי הוא שומר חנם.

וטעמו של המ"ד דדינו כשומר שכר הוא — „הואיל ולהנאתו הוא אצלו אע"פ שנותן שכר פעולתו ש"ש הוא דאי לא יהיב שכר הוי שואל וחייב באונסין השתא דיהיב לי' אגרא לא הוי שואל והוי ש"ש". ומלשון רש"י משמע, דבעצם הי' צ"ל לשוכר דין שואל, אלא שמכיון ד„יהיב לי' אגרא לא הוי שואל והוי ש"ש".

כלומר, אין הפירוש שמ"ד זה ס"ל שהתחייבותו של השוכר לשמור החפץ היא בגדר תשלום נוסף (לדמי השכירות עבור הנאתו מהחפץ), ונמצא שהנאת ה־חפץ היא קבלת שכר על שמירתו ולכן הוי שומר שכר[11] — אלא כל חיובו של השוכר הוא מפני שהחפץ נמצא אצלו „להנאתו" דבזה נעשה כמו שואל[12] (ורק מחמת ד„יהיב לי' אגרא לא הוי שואל (ממש) והוי (רק) ש"ש").

הסברת הענין: קיים חילוק יסודי בין סיבת חיובי השומרים (שומר חנם ושומר שכר) וחיובי השואל: השומר כשמו כן הוא — שענינו, וקיבל על עצמו והתחייב לשמור חפצו של פלוני עד שיחזירנו בשלימות לבעליו*[12] [וסיבת החילוק בין חיובי שומר חנם ושומר שכר — דשומר שכר שמקבל שכר על שמירתו חייב לשמור החפץ בשמירה מעולה יותר[13], לשמור גם מגניבה ואבידה, ושומר חנם שאינו מקבל שכר על שמירתו דיו ב־שמירה פחותה ופטור על גניבה ואבי־דה]: משא"כ חיובי השואל אינם באים (רק) מהתחייבותו לשמור[14] החפץ של ה־משאיל, אלא דהוי (גם) כאילו קנה ה־חפץ[15] לגמרי ובמילא חייב להחזירו (ע"ד הלואה), דמכיון ש„כל הנאה שלו"[16] קנה את החפץ[15] להתחייב גם באונסין (שאין שייך להשמר מהם, אין גדר שמי־רה בהם*[16]).

וזוהי כוונת רש"י בביאור דעת המ"ד דשוכר הוי כשומר שכר — „הואיל ול־הנאתו הוא אצלו": יסוד חיובו של שוכר (למ"ד זה) הוא לא מחמת התחייבותו ב־שמירת החפץ, אלא משום שהחפץ נמצא אצלו (לא לשם שמירת החפץ עבור ה־מפקיד, אלא להיפך—) „להנאתו", שיכול להשתמש בו — כמו השואל: אלא מכיון ד„יהיב לי' אגרא לא הוי שואל והוי

---

11) וכן משמע מלשון הירושלמי שבועות (פ"ח ה"א): נושא שכר והשוכר לפי שנהנה מקצת ומהנה מקצת נשבע מקצת ומשלם מקצת.

12) ועפ"ז יומתק הטעם ששוכר נאמר בתורה בפרשת שואל (פרשתנו כו, יד) — שזהו לא רק מצד הדמיון ביניהם במציאות. ולהעיר מלבוש חו"מ ר"ס רצא.

*12) שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ג ס"ח. ועיין קו"א שם סק"ב. ואכ"מ.

13) ראה ב"ק מה, סע"א. ב"מ צג, ב. ועוד. טושו"ע חו"מ סס"ג. — אבל ראה שו"ע אדה"ז ב־קו"א שם. ואכ"מ.

14) ראה רש"י ד"ה אין — ב"ק קיב, א. מחנה אפרים הל' שאלה ופקדון ס"א. וכבר האריכו ב־אחרונים.

15) ראה קידושין מז, ב. ב"מ צט, א. סנהדרין עב, א ורש"י ד"ה אבל שם. ועוד.

16) ב"מ לד, א. שם צד, ב (ע"ש). ירושלמי שבועות שם. וראה רש"י עה"ת פרשתנו כב, יד. ועוד.

*16) ראה צ"צ בחידושים על הש"ס כתובות רפ"ה (ד"ה אלא שמשעבד גופו).

ש"ש", היינו שמכיון שאין „כל הנאה שלו" שהרי משלם עבור הנאתו, הרי זה ממעט ומנכה מחיובו כשואל ו„לא הוי שואל והוי ש"ש", כלומר שתשלום השכר מגרע מדין שואל שבו להתחייב באונסין ונשאר עליו רק חיוב גניבה ואבידה (כמו שומר שכר)[17].

ונמצא שהשוכר ה"ה כעין „ממוצע" בין ש"ש ושואל — באיכות חיובו ומהותו הוא שואל (ובכמות חיובו ודינו הוא ש"ש).

ג. ומעתה מובן שפיר המשך דברי הגמ' הנ"ל (סעיף א):

כוונת השאלה „מאן תנא ארבעה שומרים" היא: מזה שהתנא נקט מנינם („ארבעה שומרים הן") — דלכאורה מניינא למה לי[18]? — למד רב נחמן, שחלוקתם ל„ארבעה שומרים" אינה רק חילוק חיצוני, שבמציאות ישנם ארבעה אופנים בהמצאו של החפץ ברשותו של השומר (בלשון רש"י[19] „זה בחנם וזה בשכר זה שואל וזה שוכר"), אלא שהם חלוקים גם בגדרם ומהותם.

ולכן אמר רב נחמן „(מאן תנא ארבעה שומרים . .) רבי מאיר היא" — כי דוקא לשיטתו דשוכר משלם כשומר שכר יתכן לומר שארבעת השומרים יש להם ד' גדרים מחולקים:

למ"ד שהשוכר משלם כשומר חנם, הרי אע"פ שהשוכר (בשכר) אינו דומה לשומר חנם, כנ"ל, מ"מ לענין גדר חיוב השמירה המוטל על השומר (ארבעה שומרים הם) הרי השוכר הוא ממש כ־שומר חנם (כי „אינו נוטל שכר על שמירתו") ובמילא אין כאן אלא שלשה (מיני הגדרות של) שומרים ולא ארבעה.

משא"כ לדעת ר"מ דהשוכר משלם כשומר שכר — אין זה משום שגדר וסיבת חיובו של השוכר הוא גדר חיובו של הש"ש, אלא רק דינו כשומר שכר (היינו, שהוא דומה לש"ש רק בכמות חיובו, אבל באיכות החיוב ה"ה כשואל). ולכן הרי הוא שפיר סוג שומר מיוחד, והיינו ד' שומרים.

וזהו מה שביאר רב נחמן כששאלו רבא „מי איכא דלית לי' ארבעה שומרין" (בחשבו שהענין ד„ארבעה שומרין" הוא מפני חלוקתם במציאות, והרי „על כרחך ארבעה מיני שומרין אשכחן") — „הכי קאמינא לך" (דמה שאמר לפנ"ז „מאן תנא ארבעה שומרים . . ר"מ היא", הכוונה בזה) כי היינו הך: הדגשת התנא במשנתנו „ארבעה שומרים הן" — שיש ד' גדרים חלוקים בשומרים, אתי שפיר רק לדעת ר"מ שס"ל דשוכר כשומר שכר, כנ"ל.

וזוהי גם כוונת הגמ' במסקנא, „אי הכי ארבעה, שלשה נינהו . . ד' שומרין ודיניהם שלשה": לפי סברת המקשן ה"ה תרתי דסתרי — אם השוכר וש"ש חלוקים (לא רק במציאות, אלא) בעצם גדרם ומהותם, איך יתכן שיהיו שוים בחיובים? ומאחר שאין נפק"מ ביניהם בכמות חיוביהם, עכצ"ל ד„שלשה נינהו"[20] גם

---

17) ולהעיר גם מלשון רש"י ב"מ (פא, א) ד"ה השאילני ואשאיל לך: אין זה שואל להתחייב ב־אונסין כו'.

18) כשאלת הגמ' בכ"מ (כריתות ב, ב. וש"נ).

19) שבועות שם.

20) עפ"ז מובנת ההדגשה „אי הכי ארבעה כו'", דמשמע שהשאלה היא רק לפי מה שאמר „רבי מאיר היא" (וראה לעיל הערה 5 ובהנסמן שם) — כי לדעת ר' יהודה ששוכר כשומר חנם מעיקרא אין קס"ד שיש „ארבעה שומרים" מחולקים בגדרם ומהותם (וראה גם מעייני החכמה ב"מ שם).

[בתורת חיים שבועות שם מפרש איפכא, דלר"

בעצם גדרם[21]. וע"ז מתרץ "ד' שומרין ודיניהם שלשה", שאמנם חלוקים הם לארבעה שומרים, ובכ"ז אין זו סתירה שלענין דינא נחלקים רק לשלשה, כנ"ל.

ד. ההסבר הנ"ל, בהא ד"ד' שומרין ודיניהם שלשה" — שהשומר שכר וה־שוכר חלוקים הם בעצם מהות התחייבות השמירה שלהם (שלכן יש "ד' שומרים") אלא שבכ"ז לענין דינא השוכר משלם כשומר שכר (— "דיניהם שלשה") —

י"ל שמתאים עם ביאור ענין הד' שומרים בעבודה רוחנית[22]. וכדאיתא בשל"ה[23] ד"כמו שד' שומרים נוהגין בין אדם לחבירו כן (נוהגין) בין אדם למקום ב"ה".

וי"ל ביאור הענין[24]:

ידוע שקיום העולם תלוי בקיום ה־תומ"צ של בנ"י[25]. ונמצא, שבנ"י הם בגדר "שומרים", שהקב"ה מסר עולמו לרשותם שהם "ישמרו" אותו[26], וע"ד שנאמר[27] "לעבדה ולשמרה", ושמירת ה־עולם היא על ידי קיום התומ"צ.

והנה לפי פשוטו נחלקים ד' השומרים לג' סוגים כלליים בענין יחסם להחפץ הנשמר ובעליו: (א) שומר חנם שכל ה־הנאה משמירה זו היא להמפקיד (כי אין השומר מרוויח כלום משמירת הפקדון, שאינה אלא בשביל תועלתו של המפ־קיד); (ב) שואל — שכל הנאה שלו (כי אין המשאיל מקבל שום הנאה מהחפץ); (ג) שומר שכר והשוכר, שהנקודה המשו־תפת ביניהם היא, שבשניהם יש הנאה הן לבעלים והן לשומר[28] [בשומר שכר — המפקיד נהנה מזה שחפצו שלו נשמר (ובשמירה מעולה), והשומר מקבל שכר עבור טרחתו; ושוכר יש לו הנאת הש־תמשות בחפצו של המשכיר, והמשכיר מקבל תמורת זה דמי השכירות].

ולפי זה יובן גם תוכנם של ה־

פשיטא שהם ד' שומרים, כי שוכר וש"ח "תרי גווני נינהו דשוכר נהנה ומהנה ושומר חנם אינו נהנה כלל", משא"כ לר"מ ד"תרווייהו חד גווני נינהו דתרווייהו נהנה מקצת ומהנה מקצת".

אבל ע"פ המבואר לעיל סעיף ב (ע"פ פרש"י) הטעם דשוכר כשומר שכר צ"ל כבפנים).

21) וי"ל דלהמקשן הטעם דשוכר כש"ש הוא מפני שהנאת החפץ היא בגדר שכר שמירה (כה־סברא שהובאה לעיל ס"ב והערה 11. וראה תורת חיים שבהערה הקודמת).

22) וע"פ דברי הרמב"ם (סוף הל' תמורה) ש"רוב דיני התורה אינו אלא עצות . . לתקן הדעות וליישר כל המעשים", שמזה מובן שכל הלכה שבתורה יש לה (נוסף על פירוש הפשוט —) פירוש גם בעבודה רוחנית, בינו לבין קונו. וכמבואר בכ"מ.

23) במס' פסחים שלו קנה, א ("מצה עשירה").

24) המבואר לקמן הוא ע"פ המבואר בשל"ה שם (א־ב). וראה עוד ביאורים בד' שומרים ברוחניות — שם חלק תושב"כ (פרשתנו) שכ, סע"א ואילך (ושם, מעשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"א פ"ג). ש"ך עה"ת וראש דוד (להחיד"א) פרשתנו. ועוד.

25) ראה שבת פח, א. וש"נ. וראה גם זח"ב קסא, א־ב. ועוד.

26) כמובן שיש לפרש ענין ד' שומרים גם ב־נוגע לשמירת התומ"צ עצמן, וכן שמירת הנשמה [וכמחז"ל (דב"ר פ"ד, ד. מדרש תהלים יז, ח) "הנפש והתורה . . נרי בידך . . אם שמרת את נרי"]. וראה בספרים שנסמנו בהערה 24. — והמבואר בפנים הוא ע"פ המובן משל"ה במס' פסחים שם, שמפרש "שואל שכל הנאה שלו" לענין הנאה מעוה"ז ("הרוג בקר ושחוט צאן" — ישעי' כב, יג).

27) בראשית ב, טו (הובא בשל"ה מס' פסחים שם, א).

28) כלשון הירושלמי שבועות שם: נושא שכר והשוכר . . נהנה מקצת ומהנה מקצת. וראה גם מו"נ ח"ג פמ"ב (ובחיי פרשתנו כב, ו) "שניהם . . משתתפים בתועלת" (ובתרגום קאפח: שותפים בהנאה).

„שומרים" בהענין ש„בין אדם למקום ב"ה" (כמבואר בשל"ה[29]):

„שומר חנם הוא המעלה העליונה ש־לא ע"מ לקבל פרס כלל, הוא שומר רק למען שמו יתברך", ובלשון הרמב"ם[30] — „עובד מאהבה . . לא מפני דבר בעולם . . ולא כדי לירש הטובה (אפילו לא כדי לזכות לחיי העולם הבא[31]) אלא עושה האמת מפני שהוא אמת . . מפני[32] שהוא הרב ראוי לשמשו".

„שומר שכר — העובד ע"מ לקבל פרס", וכן השוכר[33] — „הוא ע"ד ה־אומר[34] סלע זה לצדקה ע"מ שיחי' בני" (וכדלקמן סעיף ו).

„שואל שכל הנאה שלו . . אינו מאמין בגמול ועונש", וכמבואר בשל"ה[35] שהם הרשעים שאינם עוסקים כלל בעבודת השם.

ה. ואולי יש לבאר דבריו וכן — ל־באר בדקות ענין ה„שואל" באופן שתתכן דרגא זו גם בשומר תומ"צ (ותומתק פשטות הענין, שכל הד' סוגים נקראים שומרים[36] — שומרי העולם (כנ"ל) שהיא ע"י היותם שומרי תומ"צ[37]) — ובהקדים:

מכיון שכל העולם נברא בשביל יש־ראל (כמאמר[38] „בשביל ישראל שנקראו ראשית") הרי כאו"א מישראל יכול לדרוש ולתבוע[39] — ובצדק — את כל צרכיו הגשמיים, בני חיי ומזוני רוויחי, בגלל היותו בן אברהם יצחק ויעקב (בלא שום פעולה ועבודה מצדו). ע"ד הדיעה[40] גבי הפוסק מזונות לפועל ד„אפילו . . עושה להם כסעודת שלמה בשעתו" לא יצא י"ח מכיון ש„הן בני אברהם יצחק ויעקב", דמכיון שהוא בן אברהם יצחק יעקב הרי הוא ראוי ל־סעודה גדולה מ„סעודת שלמה בשעתו"[41]

[והתנא החולק ואומר „הכל כמנהג המדינה"[40] אין טעמו משום דס"ל שאין כאו"א מישראל ראוי ח"ו לזה, אלא מפני שס"ל שלא היתה דעתו של הבעה"ב לספק לו מזונות אלא כפי מנהג המדינה (כולל — הפועל במדינה זו) ולכן אא"פ לחייבו יותר].

---

29) מס' פסחים שם. וראה שם (וכן בהנסמן בהערה 24) ביאור עוד פרטים בדיני השומרים.

30) הל' תשובה פ"י ה"ב. — ושם „והיא מעלת אברהם אבינו", וראה של"ה שם דאברהם „הי' ש"ח . . וישמור משמרתי משמרתי דייקא ולא משמרתו דהיינו למענו".

31) שם ה"א.

32) שם ה"ד.

33) בשל"ה שם „נושא שכר"", אבל לכאורה עכצ"ל שכוונתו לשוכר, שהרי ענינו של ש"ש כבר ניאר לפנ"ז, וכן בהמשך הענין (דנושא שכר) מביא ע"ז פלוגתת ר"מ ור"י אם דינו כשומר חנם או כשומר שכר. וכן מפורש בלשונו שם לפנ"ז „ד' שומרים . . ש"ח שומר שכר נושא שכר . . השואל" (שקורא לשוכר — „נושא שכר").

34) ב"ב י', ב. וש"נ.

35) מס' פסחים (שם ע"ב).

---

*) כ"ה בדפוסי השל"ה שתח"י (אמ"ד, ת"ט. אמ"ד, נח"ת. ספד"א, תע"ז. פיורדה, תקכ"ב. יוזפוף, תרל"ט. דפוס צילום וארשא, תרכ"ב). ויל"ע בדפוסים אחרים.

36) ובפרט ע"פ מ"ש בעש"מ ובשל"ה חלק תושב"כ (שבהערה 24) שד' שומרים הם לנגד ד' אותיות שם הוי' (וראה קהלת יעקב (לבעהמ"ס מלא הרועים) ערך שומרים). ועיין עשרה מאמרות שם.

37) ראה לעיל הערה 26.

38) רש"י ר"פ בראשית.

39) כמחז"ל „בזרוע" (ברכות יז, ב).

40) משנה ב"מ רפ"ו.

41) ראה ב"מ שם פו, ב (הובא בפרש"י למשנה שם).

וזהו ענין ה„שואל" (ברוחניות) שכל הנאה שלו – שנהנה מן העולם (בקבלת כל צרכיו כו') ללא „תשלום" (עבודה) מצדו.

אלא שכשם ששואל (כפשוטו) הרי הוא קונה את החפץ להתחייב באונסין מאחר שכל הנאה שלו – כך הוא ב־רוחניות, דמי שרוצה ליהנות מן העולם בלי כל עבודה, הרי קבלת הנאה זו גופא מחייבת אותו „להחזיר" את חלקו בעולם להקב"ה בשלימות – שזהו ע"י קיום התומ"צ שבהן תלוי קיום העולם כנ"ל – ואי אפשר לפטור את עצמו ב־טענת „אונס" (ואפילו לא „אונס גדול"[42]).

ונמצא שקיום התומ"צ של ה„שואל" אינו בגדר עבודה, „עבודת השם", ש־ענינה לחייב ולשעבד עצמו בעבודה בשביל האדון השם ב"ה, כי גבי השואל הרי זו התחייבות המסובבת מהנאתו (כמו חיובי השואל המסתעפים מזה שכל הנאה שלו, דהוי כאילו קנה את החפץ ובמילא חייב גם באונסין, והרי זה כעין חיוב כלפי עצמו[43]).

ו. על פי המבואר לעיל בביאור דעת ר' מאיר בההפרש בין שוכר לשומר שכר יש לכאורה להוסיף ביאור גם ב־דברי השל"ה בביאור ענינם ברוחניות – שומר שכר הוא העובד ע"מ לקבל פרס והשוכר „הוא ע"ד. האומר סלע זה ל־צדקה ע"מ שיחי' בני" – שאינם רק אופ־נים שונים ביחס קבלת השכר (והתועלת) של העבודה, אלא שהם סוגים שונים.

והביאור: כשם ששומר שכר ושוכר כפשוטם מחולקים זמ"ז בעצם מהותם (כנ"ל בארוכה), שהשומר שכר עיקרו הוא – שומר, שהתחייב ושיעבד את עצ־מו[44] לשמור חפצו של המפקיד, ובעבור זה הוא בא על שכרו: משא"כ אצל ה־שוכר הוא להיפך, שעיקר מטרתו היא שהחפץ יימצא אצלו להנאתו, וכדי ל־השיגו הרי משלם דמי שכירות –

כמו כן הוא גם ברוחניות: ראשיתו ועיקרו של ה„שומר שכר" הוא – עבודת השם – היינו שרוצה לקיים רצונו ית־ברך ולשמור העולם למענו יתברך, אלא שעדיין לא הגיע לדרגא של „שומר חנם" (שלא ע"מ לקבל פרס) באופן ש־עניני שכר לא יתפסו מקום אצלו, ולכן הוא מצפה לקבל שכר עבודתו: אבל עיקרו של ה„שוכר" הוא להיפך – רצונו וחפצו הוא ליהנות מן העולם (ולקבל כל צרכיו כו'), אלא שהוא יודע ומרגיש שעליו „לשלם" להקב"ה (בעה"ב של ה־עולם) עבור הנאה זו, ולכן מקיים תומ"צ וכו'.

[ולכן מביא השל"ה ע"ז הדוגמא ד„ע"מ שיחי' בני", שבזה מודגש שעיקר נתינת הצדקה מסובב מזה שהוא זקוק לישועת ה' – ש„יחי' בני"[45]].

---

42) ל' הרמב"ם ריש הל' שכירות. – וראה של"ה מס' פסחים שם ענין חיוב אונסין ברוחניות, „כדמצינו בפרעה וסיחון שהקשה ה' את לבם" (כפירושו שקאי על רשעים. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ג ואילך).

43) ולהעיר מרש"י ב"מ (פא, א ד"ה שמירה בבעלים) דב„השאילני . . ואני אשאיל לך" לא הוי „שמירה בבעלים" כי „אין כאן בעלים של חפץ במלאכתו של שומר". וראה נתיבות המשפט (סש"ה סק"ב) ומעייני החכמה (ב"מ שם) שזהו מפני ששומר לעצמו.

44) להעיר מצפע"נ כללי התורה והמצות ערך שומרים (וש"נ) אם דין השומרים הוא מחמת שיעבודו דהשומר או מחמת גזה"כ. וראה מחנה אפרים הל' שאלה ופקדון ס"א.

45) וראה של"ה שם (ע"ב) השייכות לנח ש„הי' רק בשביל שיהי' קיום העולם". ולהעיר ממה ש־מבאר שם (ע"א) הפלוגתא אם שוכר כש"ח או

ונמצא שהשוכר במהותו אינו לא כ־שואל ולא כשומר שכר:

כשואל לא הוי, דמכיון שקיום ה־תומ"צ שלו יש בו ענין של „תשלום" להקב"ה עבור הנאתו מן העולם, ולכן הרי זה בגדר עבודת השם, שעושה עבו־דתו למענו יתברך (ודלא כשואל, הדורש צרכיו בחנם, שקיום התומ"צ שלו אינו בגדר של „עבודת השם", כנ"ל סעיף ה).

אבל גם כשומר שכר אינו, שהרי ה־שומר שכר, עצם עבודתו בקיום התומ"צ היא למענו יתברך (כי אינו נהנה ב־שמירתו מגוף הפקדון, ושכרו הוא ב־ענין צדדי): משא"כ השוכר שקיום ה־תומ"צ שלו מעיקרא הוא בגדר „תשלום", תמורת הנאתו מן העולם, ואינו למטרה של „שמירה".

ז. אלא שאעפ"כ דינו של השוכר הוא כשומר שכר, ובמילא „דיניהם (דה־ארבעה שומרים רק) שלשה":

סוף־סוף, מאחר שגם אצל השוכר יש פעולות של „עבודת השם", לכן דינו לה־כלל בהסוג של „עבודת ה' (עכ"פ) שלא לשמה" כהשומר שכר[46],

ונצטווינו[47] — „לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה",

דהיינו, שסוף סוף יגיע כאו"א — גם השואל (הדרגה הכי תחתונה ב„שלא לשמה") — להעבודה מאהבה, שלא איכפת לו מציאותו הוא, ועד שתהא „נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד . . ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה"[48] — „וסוף הטובה לבא בגללה"[49].

(משיחת ש"פ וישלח תשמ"ז)

כש"ש, דאלו ואלו דא"ח — שהם שני אופנים, אם „גמר בלבו הן יחי' הן לא יחי'" (ל' רש"י ב"ב י', ב) או לא גמר.

46) משא"כ שואל, דמכיון ש„כל הנאה שלו" י"ל שהוא ע"ד הנהגה מדברי תורה שנוטל כו' (אבות פ"ד מ"ה. הל' ת"ת להרמב"ם פ"ג ה"י ולאדה"ז פ"ד ס"י"ד). ואף שגם בזה אמרו מוטב שיעסוק בתורה שלא לשמה כו' (הל' ת"ת לאדה"ז שם) — ה"ז רק היתר, מכיון ש„מוטב שיעסוק כו' משיתבטל כו'" (הל' ת"ת לאדה"ז שם)*: משא"כ ה„שלא לשמה" דה„שוכר" הנ"ל שזהו סדר העבודה ע"פ טבע — ראה פיהמ"ש להרמב"ם סנה' בהקדמה לפ' חלק (ד"ה והכת החמשית): מזרזין אותם ע"ז כו', ע"ש בארוכה (ובהל' תשובה שם ה"ה: אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה כו').

47) פסחים נ, ב. רמב"ם הל' תשובה שם. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג (וש"נ). — וראה הערה הקודמת.

48) רמב"ם הל' תשובה פ"י ה"ג. שם ה"ו.

49) שם ה"ב.

---

*) ולהעיר מלקו"ש ח"כ (ע' 49) שי"ל שגם היתר זה לעשות התורה „קרדום לחתוך בה" (ל' המשנה אבות שם) הוא רק כדי „להתפרנס" (כי מוכרח בזה) אבל לא כדי להשיג עשירות. ע"ש.